

**ARBETSLIVS- OCH
JÄMSTÄLLDHETSUTSKOTTETS
UTLÅTANDE 8/2009 rd**

**Regeringens proposition med förslag till lagar
om ändring av lagen om pension för arbetstagare
och vissa lagar som har samband med den**

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 19 maj 2009 en proposition med förslag till lagar om ändring av lagen om pension för arbetstagare och vissa lagar som har samband med den (RP 68/2009 rd) till social- och hälsovårdsutskottet för beredning och bestämde samtidigt att arbetslivs- och jämställdhetsutskottet ska lämna utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- direktör Heli Backman, social- och hälsovårdsministeriet

- äldre regeringssekreterare Susanna Siitonen, arbets- och näringsministeriet
- forskare Mervi Takala, Pensionsskyddscentralen
- överläkare Aki Kaukiainen, Arbetshälsoinstitutet
- biträdande direktör Kaija Kallinen, Finlands Fackförbunds Centralorganisation FFC rf
- jurist Jarmo Pätäri, Akava r.f.
- expert, JK Johan Åström, Finlands Näringsliv.

Dessutom har skriftligt utlåtande lämnats av Tjänstemannacentralorganisationen FTFC rf och Finlands Arbetslösas Samarbetsorganisation TVY.

PROPOSITIONEN

Syftet med propositionen är att förbättra invalidpensionen för personer som blir arbetsoförmögna som unga och att förhindra att pensionen minskar då invalidpensionen omvandlas till ålderspension. Livstidskoefficienten ska inte få påverka familjepensionerna i lika hög grad som hittills och grunderna för att beräkna familjepensionerna ska ändras. Den nedre åldersgränsen för deltidspension kommer att höjas till 60 år och

pensionstillväxten på bortfallen inkomst vid deltidspension att slopas. Under alterneringsledighet ska arbetspension tjänas in på 55 procent av den inkomst som alterneringsersättningen grundar sig på.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 januari 2010. De ändringar som gäller deltidspension är dock avsedda att träda i kraft den 1 januari 2011.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

Allmänt

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet har behandlat ärendet med tanke på sitt eget ansvarsområde.

Syftet med propositionen är att förbättra invalidpensionen för dem som blir arbetsoförmögna i unga år och att förhindra att pensionen minskar då invalidpensionen omvandlas till ålderspension. Livslängdskoefficienten kommer att tillämpas på den intjänade delen av invalidpensionen enligt året för pensionsfallet.

Utskottet anser att de föreslagna ändringarna i invalidpensionen behövs. Det är svårt för dem som får invalidpension att få arbete och de kan därför i allmänhet inte bättra på sitt pensionskydd genom att förlänga arbetskarriären. Därför är det motiverat att förbättra deras invalidpension och att också beakta tiden för vård av barn och studier i pensionsuträkningen. Vidare är det viktigt att pensionsnivån går att förutsäga och att den inte sjunker när invalidpensionen omvandlas till ålderspension.

Utskottet understryker att särskild uppmärksamhet bör fästas vid att förebygga arbetsoförmåga i alla åldersklasser. När arbetskraften minskar gäller det att satsa mera på att upprätthålla arbetsförmågan, ha arbetsbördan under kontroll och säkerställa kompetensen. Det bör satsas särskilt på gott ledarskap och chefsarbete som stöder arbetstagarna så att de orkar i arbetet. Det bör göras lättare för de unga att gå från ett utbildningsstadium till ett annat och från utbildning till arbete och de bör få hjälp med att få fotfäste i arbetslivet. Det är viktigt att det finns tillgång till flexibla och individanpassade sätt att förena arbetstid med livssituation i olika faser av arbetskarriären.

Med en god ekonomisk tillväxt har antalet förvärvsaktiva 55—56-åringar ökat snabbare i Finland än i övriga EU-länder. Den genomsnittliga pensionsåldern har gått upp, men den är fortfarande lägre än till exempel i Sverige. Om

man jämför arbetade timmar är skillnaden emellertid liten eftersom de äldre i Sverige i allmänhet har deltidsjobb medan de i Finland jobbar på heltid.

Ändringarna i deltidspensionerna

Regeringen föreslår att den nedre åldersgränsen för deltidspension ska höjas till 60 år som ett sätt att få kontroll på pensionsutgifterna. Dessutom vill regeringen slopa pensionstillväxten på grundval av inkomstbortfallet vid deltidspension. Ändringarna i deltidspensionen ska gälla dem som är födda 1953 eller senare.

Deltidspensionen ger äldre arbetstagare behövlig flexibilitet i arbetslivet. Den underlättar anpassning av arbetet till äldre arbetstagarers krafter och underlättar omställningen i livet vid ålderspensionering. Ett försvagat hälsotillstånd är i många fall ett skäl till att söka deltidspension och var tionde deltidspensionerad anser att han eller hon skulle ha ansökt om full pension om inte deltidspension varit möjlig.

Hälften av de deltidspensionerade uppger att arbetets psykiska eller fysiska belastning är en orsak till att de gått i pension. För många är det också viktigt att få mer tid för familjen eller hobbyer. Många vårdar dagligen eller veckovis sina familjemedlemmar eller anhöriga, som makar, barnbarn och föräldrar.

Utskottet lyfter fram deltidspensionen som ett element som medger flexibilitet i arbetslivet och hjälper äldre arbetstagare att orka längre i arbetet och förena sina arbetsförpliktelser i arbetslivet med familjelivet. Den möjligheten finns också att man går i delinvalidpension om arbetstagarens hälsotillstånd inte tillåter arbete på heltid. Deltidspensionerade gör en viktig insats när de tar hand om sina familjemedlemmar och anhöriga och stödet för närtåendevård bör förbättras så att man får en adekvat ersättning för arbetet och för att lösningar typ deltidspension inte ska behövas för ändamålet.

Arbetsgivarna kan i samarbete med arbetstagarna också utnyttja deltidspensionssystemet för

att fördela arbetet och genomföra generationsväxlingar på arbetsplatserna. Man har haft goda erfarenheter på arbetsplatser där unga har anställts för att jobba vid sidan av deltidspensionerade anställda, som har haft till uppgift att handleda de yngre. På det sättet har man med framgång lyckats överföra äldre anställdas kompetens och tyst kunskap till de unga.

Regeringen motiverar sina ändringar i åldersgränsen för deltidspension och i pensionsstillväxten med kontroll över pensionsutgifterna. Utgifterna för deltidspension var 0,2 miljarder euro, dvs. 1,3 % av arbetspensionsutgifterna 2008. Genom ändringarna tänker man sig kunna spara in ca 39 miljoner euro i arbetspensionsutgifter inom privat sektor 2015. Besparingen ökar stegvis så att den 2055 är uppe i 110 miljoner euro. I kalkylen beaktas inte hur förändringen kan komma att inverka på en ökning i invalidpensionerna. Man har inte heller sett på hur förändringen eventuellt inverkar i ett bredare socialt eller ekonomiskt sammanhang till exempel på närståendevården, arbetsfrånvaron bland småbarnsföräldrar eller utgifter på grund av ökad sjukfrånvaro och ökade ansökningar och klagomål om invalidpension.

Det är viktigt att förlänga arbetskarriärerna och öka arbetet för att trygga välfärdssamhällets finansiella grundvalar. Därför anser utskottet att den nedre åldersgränsen för deltidspension nödvändigt måste höjas. Det tror fullt och fast på att ändringen ökar den tillgängliga arbetsinsatsen i samhället eftersom största delen av dem som vill gå i deltidspension vid 58 eller 59 års ålder antagligen fortsätter i heltidsarbete åtminstone en tid.

Utskottet konstaterar att arbetstagarna till stor del genom sina levnadsvanor själva kan påverka hur de orkar i arbetet och bevarar sin arbetsförmåga. Samhället och arbetsgivarna kan inte bära ansvaret för följderna av en arbetstages egna val. Därför är det viktigt att man motiverar arbetstagarna att själva ta ansvar för att bevara arbetsförmågan och förbättra hälsan. Till stöd behöver de en fungerande företagshälsovård och allsidiga förebyggande hälsovårdstjänster.

Alterneringsledighet

Utskottet ser gärna att systemet med alterneringsledighet permanentas. Vid arbets- och näringsministeriet bereds en regeringsproposition som går ut på att systemet med alterneringsledighet ska permanentas. Avsikten är att lagändringen ska träda i kraft den 1 januari 2010. Arbetslivet ställer allt högre krav på arbetstagarna och då är alterneringsledigheten ett bra sätt att genomföra arbetsrotation och stöda de anställdas arbetsförmåga och hjälpa de anställda att orka i arbetet, upprätthålla motivationen, förena arbete med vårdansvar och utveckla kompetensen.

I propositionen föreslås att den arbetspension som tjänas in under alterneringsledighet ska växa med 55 procent i stället för nuvarande 75 procent av den lön som ligger till grund för ersättningen under alterneringsledigheten. Ledigheten innebär bara ett kort avbrott på längst ett år i karriären och därmed kommer den ändrade tillväxtbestämmelsen inte att få några nämnvärda konsekvenser för pensionsbeloppet. Utskottet bedömer att tillväxtbestämmelsen därför inte heller kommer att inverka på intresset för alterneringsledighet i nämnvärd grad.

Konsekvenser för jämställdhet mellan könen

I propositionen kommer regeringen med en tjänstfull bedömning av de föreslagna ändringarnas konsekvenser för mäns och kvinnors villkor. Utskottet efterlyser liknande bedömningar i så många propositioner som möjligt.

Det framgår av bedömningen att förändringarna i invalid- och familjepensioner i viss mån gynnar kvinnor mer än män. Det är viktigt i ett jämställdhetsperspektiv med hänsyn till att kvinnors pensioner i genomsnitt är mycket lägre än mäns. Åren 2005—2008 har något färre män än kvinnor gått i deltidspension och därför berör de förändringarna i deltidspensionen kvinnor i litet högre grad än män.

I propositionen finns inte någon bedömning av förändringarna i alterneringsledigheten i ett jämställdhetsperspektiv. Studier pekar på att kvinnor utnyttjar möjligheten till alterneringsle-

dighet i större utsträckning än män. Således får den ändrade bestämmelsen om pensionstillväxt under alterneringsledighet större konsekvenser för grunderna för kvinnors pensioner än mäns.

Utlåtande

Arbetslivs- och jämställdhetsutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sagts ovan.

Helsingfors den 4 juni 2009

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Arto Satonen /saml
vordf. Jukka Gustafsson /sd
medl. Hannakaisa Heikkinen /cent
Anna-Maja Henriksson /sv
Arja Karhuvaara /saml
Johanna Karimäki /gröna
Merja Kuusisto /sd
Merja Kyllönen /vänt

Jari Larikka /saml
Markus Mustajärvi /vänt
Paula Sihto /cent
Katja Taimela /sd
Tarja Tallqvist /kd
Jyrki Yrttiaho /vänt
ers. Juha Rehula /cent
Lenita Toivakka /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Ritva Bäckström.

AVVIKANDE MENING

Motivering

Vi invänder mot regeringens proposition till den del som den betyder försämrade villkor för deltidspension genom att den nedre åldersgränsen höjs till 60 år och pensionstillväxten på inkomstbortfallet vid deltidspension slopas.

Vi har redan visat i debatten om höjd pensionsålder tidigt i våras att vi har en annan syn på förlängningen av arbetskarriären än regeringen. Vi anser att det finns mycket goda argument för att bibehålla systemet med deltidspension på nuvarande villkor — alltså att man kan gå i deltidspension från 58 års ålder och att pension tjänas in också på inkomstbortfallet vid deltidspension. För det första talar det snabbt och dramatiskt försämrade ekonomiska läget med åtföljande uppsägningar framför allt av äldre arbetstagare emot en ändring av systemet, åtminstone just nu. Men också på längre sikt tycker vi att åldersgränserna för deltidspension är lämpliga när man siktar på att förlänga arbetskarriärerna i slutändan av dem. Att stödja deltidsarbetande går väl ihop med tanken att förlänga arbetskarriärerna genom att hjälpa de anställda att orka i arbetet. Med hjälp av deltidspension kan man få en äldre person att stanna kvar längre i arbetslivet och lätta arbetsgivarens kostnadstryck.

Om man vill stödja heltidsarbete finns det flexibla metoder för det, som åldersinriktat ledarskap och organisering av arbetet på ett lämpligt sätt enligt äldre arbetstagares livssituation. Vi tror inte på tvång. Pensionsskyddscentralen hävdar att hälsotillståndet och arbetets påfrestning inverkar på intresset för att söka deltidspension. Omkring var tionde deltidspensionerad anser att dålig hälsa är den främsta orsaken till att de sökt pension och var femte att det är en av orsakerna. Men varannan deltidspensionerad bedömer själv att hans eller hennes hälsa är bra eller ganska bra, och enligt Pensionsskyddscentralen skulle en tredjedel av dem också ha kunnat ha heltidsarbete. För två tredjedelar skulle det däremot inte ha lyckats. Därför ser vi det varken

som förnuftigt eller förenligt med modernt tänkande att regeringen med tvång försöker hålla kvar de äldre i arbetslivet.

Arbetsförmågan gynnas av att arbetet är rätt dimensionerat och av god kontroll över arbetet. Brist på flexibilitet i arbetslivet ökar i sin tur sjukfrånvaron och arbetsoförmågan. Det är faktorer som nödvändigt behöver beaktas för att arbetslivet och pensionspolitiken ska vara rättvisa och fungera på lika villkor för alla.

I sin bedömning av propositionens ekonomiska konsekvenser borde regeringen också ha klarlagt vilken effekt den föreslagna höjningen av åldern för deltidspension får för kostnaderna för sjukdagpenningar och övriga kostnader för sjukfrånvaro.

Det är varken mänskligt eller ekonomiskt sett rationellt att försämma villkoren för deltidspension för det finns forskning som pekar på att den deltidspensionerade i många fall använder sin ökade fritid till att hjälpa andra. Omkring 40 procent av de deltidspensionerade har sådana uppgifter i anknytning till familje- eller anhörigvård som inte kan betraktas som sedvanliga sysslor i hemmet. Av de deltidspensionerade hjälpte 19 procent andra personer än släktingar — de hjälpte grannar, vänner eller utförde frivilligarbete. Man bör alltså inte underskatta deltidspensionens betydelse som bidragande faktor till exempel till ett minskat behov av offentliga omsorgstjänster och den vägen till minskade kostnader för samhället.

Vi anser att det nuvarande systemet med deltidspension är ett förnuftigare och mer ekonomiskt alternativ till exempel till att äldre arbetstagare på grund av den ekonomiska omstruktureringen oftare än andra drabbas av arbetslöshet eller går i invalidpension och därmed helt träder ut ur arbetslivet. I värsta fall hamnar människor för långa tider någonstans mellan de här två dåliga alternativen.

Det kan också vara bra att komma ihåg att många äldre arbetstagare redan har planerat in

deltidspension som ett sätt att orka i arbetet. I en välfärdsstat bör människor tryggt kunna planera för sin pensionering utan att pensionslagarna plötsligt och överraskande ändras utan tydliga övergångsperioder.

Ständpunkt

Vi föreslår följaktligen

att det inledande stycket i 16 § 1 mom., 63 § 1 mom. 3 punkten, 69 § och bestämmelserna om deltidspension i ikraftträdandebestämmelsen stryks i lagförslag 1,

att det inledande stycket i 16 § 1 mom., 64 § 1 mom. 3 punkten, 70 §, 76 §, 82 § 1 mom. och bestämmelserna om deltidspension i ikraftträdandebestämmelsen stryks i lagförslag 3,

att det inledande stycket i 13 § 1 mom., 60 § 1 mom. 3 punkten, 66 §, 70 § och bestämmelserna om deltidspension i ikraftträdandebestämmelsen stryks i lagförslag 4 och

att det inledande stycket i 36 § 1 mom., 67 § 1 mom. 3 punkten, 72 § och bestämmelserna om deltidspension i ikraftträdandebestämmelsen stryks i lagförslag 6.

Helsingfors den 4 juni 2009

Jukka Gustafsson /sd
Katja Taimela /sd
Merja Kuusisto /sd
Jyrki Yrttiaho /vänst

Merja Kyllönen /vänst
Markus Mustajärvi /vänst
Tarja Tallqvist /kd